

Jeroen Koch, *De Kesslers. Een familiegeschiedenis in olie en staal* (Amsterdam: Boom, 2023, 496 pp., ISBN 9789024464159).

‘Ik houd er wel van een druppeltje bij te dragen tot de ontwikkeling van Indië, waar wij zooveel aan verplicht zijn’ (204).

Met deze wens om zogezegd iets terug te doen voor de inwoners van het koloniale Indië, waar de familie Kessler de basis van haar aanzienlijke vermogen had gelegd, illustreerde de mater familias, Margo Kessler-de Lange, in 1908 een uitgesproken verlangen zich maatschappelijk te ontplooiën. Misschien nog meer dan de nadrukkelijke verbondenheid met de Nederlandse koloniale geschiedenis laat haar inzet als directeur van de Maatschappij ter Bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën zien dat de familie Kessler zich probeerde te voegen naar het ideaal waarin de gegoede families in Nederland zich voor lieten staan op maatschappelijke inzet. Dit uitte zich in verschillende bestuursfuncties, vrijwilligerswerk en het sponsoren van culturele, christelijke en maatschappelijke organisaties. Nadat ze hun vermogen hadden opgebouwd met het neerzetten van twee van de grootste Nederlandse fossiele ondernemingen, Koninklijke Shell en Hoogovens (het huidige Tata Steel), dienden de schatrijke Kesslers zich tot dit ideaal voor gegoede burgers te verhouden, en hielpen ze het mee vormgeven.

De ontwikkeling van deze burgerlijkheid is de belangrijkste focus in de biografie *De Kesslers. Een familiegeschiedenis in olie en staal* door Jeroen Koch. Hoewel de woorden kolen en staal prominent in de titel figureren, zijn grootvader August Kessler (één van de grondleggers van Shell) en broers Dolph Kessler (de grondlegger en directeur van Hoogovens) en Guus Kessler (bestuurder bij Shell) niet het middelpunt van deze drie generaties beslaande familiegeschiedenis. De centrale plek in de biografie is weggelegd voor de familie als geheel, met een prominente rol voor grootmoeder Margo Kessler-de Lange. Waar de mannen vaak uit huis waren voor lange reizen of, in het geval van August Kessler, vroeg overleden, bleef Margo een constante factor voor de drie generaties die in dit boek worden beschreven. Exemplarisch voor de focus op Margo is dan ook de laatste groepsfoto waarmee het boek verluchtigd is: te midden van haar kinderen en kleinkinderen viert zij haar zeventigste verjaardag op 7 augustus 1930.

Voornamelijk aan de hand van Margo's briefwisselingen met de verschillende familieleden krijgt de eerste helft van de biografie vorm. Het boek start, na een proloog met historiografische inbedding, met een eerste deel over de periode van 1853 tot 1900 waarin het leven van Margo en August Kessler zich voornamelijk afspeelt in Nederlands-Indië. Na de dood

van August zorgde het aanzienlijke aandelenkapitaal in Koninklijke Olie ervoor dat Margo tot de meest vermogende Nederlanders ging behoren. Dit vermogen vormt de opmaat voor het tweede deel van het werk. Dat beschrijft hoe de kinderen van Margo en August Kessler en hun aangetrouwde partners tijdens de sterke geopolitieke onrust van de eerste helft van de twintigste eeuw maatschappelijke posities gaan innemen in de Nederlandse ondernemers- en culturele elite. Het laatste, en ook kortste deel vertelt vervolgens het verhaal van de derde generatie Kesslers, de kleinkinderen van Margo, in de eerste dertig jaar na de Tweede Wereldoorlog.

Dat de focus van het boek vooral ligt op de familie Kessler in plaats van op prominente individuen, is deels te verklaren aan de hand van een regel verstoppt in het dankwoord: ‘het bestuur van de Stichting Kessler-de Lange wist de familie te enthousiasmeren [...] en dit vervolgens ook financieel van de grond te tillen’ (455). Deze biografie ontstond voor een belangrijk deel omdat deze familie haar eigen geschiedenis gedocumenteerd wenste te zien en daar ook de financiële middelen toe bezat.

Daarmee wordt de opgave duidelijk waarmee de auteur moet hebben geworsteld bij het schrijven van het boek: hoe een bestelde familiegeschiedenis zowel aantrekkelijk te maken voor een breder publiek als te voorzien van afdoende kritische academische reflectie en historische relevantie? Immers, wat maakt deze gehele familie – en niet de losse individuen en bedrijfsactiviteiten daarbinnen – nu precies zo historisch interessant dat zij een prachtig uitgegeven biografie van een dikke 350 pagina’s (exclusief noten) verdient?

Deels vindt Koch hiervoor een antwoord door aan te haken bij eerdere familiegeschiedenissen uit de historiografie, zoals de studies van de Duitse historicus Lothar Gall naar de negen generaties Bassermann tussen 1648 en 1953, en bij familieromans zoals Louis Couperus’ *De boeken der kleine zielen*. Uitgaande van het idee van de Britse historicus Eric Hobsbawm dat het gezinsideaal binnen de dynastieke werking van de negentiende-eeuwse sociaaleconomische geschiedenis de kern vormde van waaruit de individuen opereerden, laat Koch zien dat ook in Nederland – en ook in de vroege twintigste eeuw – de opbouw van de fossiele ondernemersklasse vooral een familieaangelegenheid was.

Koch schrikt niet weg van een kritische benadering van de koloniale herkomst van het vermogen waarmee dit burgerlijke streven werd betaald. Anders dan traditionele door olieged sponsorde bedrijfsbiografieën, zoals Carel Gerretsons klassieke werk over Shell (1937-1973), staat Koch expliciet stil bij de inhumane en koloniale aspecten van het extractieve verleden van de Nederlandse oliewinning in Indonesië. De olie, die voor August Kessler als eerste directeur van Shell zo belangrijk was, werd de grond uitgemipt door het ‘met rotan en stok voortdrijven van Chinese koelies en Javaanse contractarbeiders’ (31). Koch stelt zich terecht de vraag hoe een familie zich

enerzijds voor kon laten staan op een met christelijke waarden ingevuld burgerlijkheidsideaal, terwijl aan de andere kant met wandaden een fortuin werd verdiend. Een uitgekristalliseerd antwoord hierop biedt de biografie echter niet, of het moet zijn dat de familieleden zich deze vraag in die tijd in ieder geval maar beperkt stelden.

Dit alles maakt *De Kesslers* een complexe biografie. Met veertien familieleden, een koloniaal verleden, de opbouw van zowel Shell als Hoogovens en reflecties op het burgerlijkheidsideaal vraagt de biografie om constante aandacht van de lezer. Dit wordt versterkt doordat, zoals Koch schrijft, de familie niet uitblonk in het bedenken van fantasievolle vernoemingen. Er zijn meerdere (Gel)Dolphins, Margo's en Guusjes en Guussen. Hoewel de bijgevoegde genealogische tabel en het gebruik van roepnamen ondersteuning bieden, kan de lezer al snel in verwarring raken. Wat Koch echter mee heeft, is dat hij een meesterlijke verteller is. De biografie is vlot en prikkelend geschreven en op momenten ook erg grappig. Dat is met name het geval in passages uit de briefwisselingen waarin familieleden hun bespiegelingen op zowel familieaangelegenheden als de veranderende (geo)politieke wereld geven.

Toch blijft de vraag hangen of het laten zien dat de opbouw van de Nederlandse fossiele industrie ook deels een familiegeschiedenis was, een dergelijke – door de familie en Tata Steel betaalde – biografie afdoende rechtvaardigt. Hoewel Koch nadrukkelijk stilstaat bij het koloniale verleden, ontbreekt een kritische reflectie op de impact van de fossiele industrie die Nederland wereldwijd een van de grootste vervuilers maakte, maar waarmee deze familie zo rijk is geworden. De notitie van de auteur dat de consumenten van brandstoffen ook een grote rol speelden in het succes van deze bedrijven en deze geschiedenis daarmee complex wordt, is dan toch te beperkt.

Michiel Bron, Tilburg University